

Miroslav Novák et al.:

ÚVOD DO STUDIA POLITIKY

Praha: Slon. 783 stran.

DOI: 10.5817/PC2012-4-383

V závěru roku 2011 vyšla v Sociologickém nakladatelství kniha s názvem „Úvod do studia politiky“. Editorem a hlavním autorem kolektivní publikace je politolog Miroslav Novák. Na první pohled by se mohlo zdát, že se jedná o další z „úvodů do politologie“, kterých bylo v českém prostředí po roce 1989 vydáno relativně velké množství (např. Müller 1991, Adamová a Křížkovský 1992, Adamová a Křížkovský 1997, Řichová 2002, Cabada a Kubát 2004, Heywood 2008, Lisa a Prorok 2009, Dočekalová et al. 2010). Jakmile se však čtenář seznámí s obsahem knihy a autorským kolektivem, zjistí, že se jedná o knihu jiného druhu.

Na začátku je třeba hned uvést, že nejde o úvod do politologie, ale o úvod do politiky, v čemž je podstatný rozdíl. Patnáctičlenný (!) autorský kolektiv pod vedením Miroslava Nováka se sestává nejen z odborníků z řad politologie, jichž je ostatně menšina, ale i z předních představitelů souvisejících disciplín. Pro studenty politologie bude jistě zajímavé seznámit se nejen s vývojem disciplíny a některými klasickými tématy (nejen) české politologie (stranické systémy, klíčové pojmy komparativní politologie – M. Novák), volební systémy (T. Lebeda), úvod do teorie mezinárodních vztahů (P. Drulák), demokratické a nedemokratické režimy (M. Kubát), ale také i s hraničními (či hybridními) obory, které politiku analyzují pomocí jiných přístupů, pojmů a nástrojů – např. politická ekonomie (M. Gregor), politická psychologie (M. Nakonečný), historie (M. Hroch), politická antropologie (P. Skalník) atp. Ke knize tak mohou zcela jistě sáhnout i studenti

jiných oborů, kteří se při svém studiu s otázkami politiky tak či onak setkávají.

Název knihy, kterou Miroslav Novák prezentuje jako učebnici, obsahuje slovo „úvod“, což je poněkud skromný termín. Navíc se ani nejedná o klasickou učebnici, která by sumarizovala klíčové poznatky, ale spíše o učebnici „neklasickou“, která se vyznačuje velkou vlastní přidanou hodnotou. Kniha je výrazná nejen svým rozsahem (783 stran), ale hlavně obsahem. Podává velmi plastický vhled do fenoménu politiky a lze ji považovat za hlubší a zároveň i širší úvod do studia politiky, než by se dalo u „běžných“ úvodů čekat.

Na tomto omezeném prostoru se nelze systematicky věnovat všem 23 kapitolám, proto se autor této recenze omezí jen na otázky obecnějšího rázu a zmíní některé zajímavé momenty některých kapitol. Kniha je rozdělena do čtyř částí. V první části se čtenáři rozevírá velmi široká perspektiva na pojem politika. Čtenáři se zde seznámí s politikou viděnou optikou různých vědních disciplín: politologie (M. Novák), filozofie (M. Skovajsa), psychologie (M. Nakonečný), antropologie (P. Skalník), geografie (O. Krulík), ústavní právo (J. Kysela), ekonomie (M. Gregor) či historie (M. Hroch). V úvodní kapitole věnované vývoji politologie jako moderní vědní disciplíny se Miroslav Novák mimo jiné věnuje i vývoji české politologie a podává vysvětlení, proč se u nás vedle v západním světě používaného termínu „politická věda“ vžil termín „politologie“. Následující kapitoly této části ukazují, jak může být pohled na fenomén politiky z jiného než politologického hlediska velmi inspirativní. Řada výrazných fenoménů dnešní doby totiž stojí někde na pomezí politiky a jiných oblastí. Čistě politologický přístup nemusí vždy nacházet dostatečná vysvětlení pro takové jevy. Například Martin Gregor seznamuje čtenáře s ekonomickým pohledem na politiku. Tento přístup ke studiu politiky mimo jiné nabízí různé teorie sloužící k vysvětlení

současného velmi palčivého problému, který sužuje prakticky celý západní svět: chronické zadlužení států. Je to jen jeden z mnoha případů, kdy je nutné propojit přístupy ekonomie a politologie k analýze a pochopení takto důležitých problémů. Text Jana Kysely o ústavním právu v řadě momentů překonává tradiční úvody do ústavního práva. Jan Kysela přibližuje čtenářům množství důležitých otázek, ve kterých se protíná zájem politologie, práva, ale i filozofie. Správně poukazuje na bezzubost čistě institucionálního či formálního pohledu na politické instituce, který je nutné doplnit politologickou analýzou jejich fungování s ohledem na řadu neformálních či mimoústavních faktorů. Čtenářům také představuje problémy tzv. soudcokracie či politizace justice, které jsou v českém (nejen) odborném prostředí často diskutovány. Kapitola Petra Skalníka čtenáře seznamuje s vývojem, pojmy a otázkami oboru politická antropologie, zaměřujícího se převážně na politické fenomény národů, které jsou ještě i dnes často pejorativně označovány jako „primitivní“. Politická antropologie ukazuje, že bez ohledu na ekonomickou či technologickou vyspělost sdílí prakticky všechna politická společenství podobné cíle, principy či funkce, ačkoli politické instituce a nositelé těchto funkcí mohou být v různých společnostech odlišní. Zúčastněná pozorování uplatněná při výzkumu politických společenství, která nedisponují politickými institucemi typickými pro západní demokracie, se mohou uplatnit i při analýze západních demokracií. V další kapitole velmi přehledným způsobem představil politickou filozofii Marek Skovajsa, který do své kapitoly včlenil i přehled moderních politických ideologií. Také kapitoly Milana Nakonečného (politická psychologie), Miroslava Hrocha (politika pohledem historie) a Oldřicha Krulíka (politická geografie) jsou podány velmi čtivě.

Druhá část knihy je zaměřena na některé podobory politické vědy: komparativní politologie (M. Novák), mezinárodní vztahy

(P. Drulák) a správní věda (D. Hendrych). Ovšem zařazení mezinárodních vztahů či správní vědy mezi podobory politologie se může jevit jako sporné. Mezinárodní vztahy jsou dnes mnohdy považovány za samostatnou disciplínu. Správní věda má patrně blíže právu, navíc v USA se politická věda vyvinula ze správní vědy. Miroslav Novák se ve své kapitole zabývá oblastí komparativní politologie, která představuje vlnkovou loď politické vědy. Vysvětluje, k čemu je komparace dobrá a jaké jsou její hlavní principy. Dotýká se již metodologických otázek a částečně tak předznamenává třetí část knihy věnované metodám v politologii. Text Petra Druláka pokrývá tematiku mezinárodních vztahů, a to ve smyslu vývoje této disciplíny, která se do značné míry od politologie osamostatnila. Vývoj disciplíny je představen klasickým způsobem, a to na pozadí tzv. čtyř debat, ve kterém se obor, pojmosloví, hlavní paradigmaty a přístupy v průběhu 20. století formovaly. Autor dalšího textu (o správní vědě), Dušan Hendrych, postupuje rovněž velmi didakticky a čtenářovi poskytne základní vhled do problematiky.

Třetí část knihy obrací pozornost na metodologické otázky. Zde můžeme jen uvítat, že se česká politologie stále více zabývá definováním nástrojů a postupů, které mají sloužit k odpovědi na výzkumné otázky (srov. Drulák et al. 2008). Ačkoli metodologie představuje poměrně náročnou oblast studia a klade zvýšené nároky na porozumění, všechny texty v této části knihy jsou zpracovány po profesní i didaktické stránce velmi dobře. Texty jsou srozumitelné, abstraktní pasáže jsou doplněny příklady. Oba autoři kapitol věnovaných kvalitativním (K. Kouba) a kvantitativním (H. Jeřábek) metodám si jistě byli vědomi poněkud složitějšího úkolu – podat relativně abstraktní a složitou tematiku srozumitelným způsobem i studentům v počátcích jejich studia. Do této části je zařazena i kapitola Tomáše Lebedy, která čtenáře uvádí do problematiky

matematických nástrojů sloužících k analýze proporzčnosti jednotlivých volebních systémů a fragmentace stranických systémů. Tato kapitola se zabývá již poměrně velmi subtilní problematikou, která je ve srovnání s ostatními obecněji koncipovanými kapitolami nesouměřitelná. Tomáš Lebeda, který navrhl vlastní index k měření proporcionality, hned v úvodu své kapitoly uvádí, že žádný z indexů sloužících k měření proporcionality není zcela přesný. Naopak, je vždy nevyhnutelně spjatý s volební formulí daného volebního systému.

Čtvrtá, poslední, část knihy se zabývá „velkými tématy“ politiky. Vedle v politologii již dobře známých témat, jako jsou např. stranické systémy (M. Novák), volební systémy (T. Lebeda), demokratické a nedeokratické režimy (M. Kubát) či empirické teorie demokracie (M. Novák), které jsou v knize představeny opět velmi přehledným a pro čtenáře velmi přátelským způsobem (avšak bez zbytečného zjednodušování), se v této části knihy objevila i z hlediska politologie méně častá, avšak velmi důležitá témata. Český historik mezinárodního formátu, Miroslav Hroch, se zde ve dvou kapitolách zabývá otázkami národa a nacionalismu a různými přístupy k těmto fenoménům. Obě Hrochovy kapitoly jsou názorným příkladem toho, jak se historie a jí zkoumaná témata promítají do současných politických (a politologických) diskusí. M. Hroch se hlásí k tezi, že národy nejsou „věčnou“ kategorií a že nelze doložit tezi o tom, že zde národy existovaly „odjakživa“, ale jsou zkrátka výsledkem souhry mnoha politických, sociálních či kulturních procesů, souhrnně označovaných pojmem modernizace. Otázka dynamických proměn chápání národa a faktorů, které národ utvářejí, společně s otázkami nacionalismu a identit se přinejmenším implicitně projevují i v současných diskuzích o globalizujícím se světě a prohlubující se evropské integraci. V této části knihy se také objevuje text Lubomíra Brokla věnova-

ný zájmům, jejich zprostředkování a zájmovým skupinám. Tato kapitola se také dotýká politických stran. Autor kapitoly přesvědčivě argumentuje, že navzdory velmi nedokonalému systému svobodné soutěže politických stran nelze hledat zkvalitňování demokracie v myšlenkách hlásajících nahrazení politických stran jinými aktéry a jiným systémem zprostředkování zájmů. Za pravdu mu dává i realita liberálních demokracií: ve všech skutečně demokratických zemích – s výjimkou ministátů, jako je Nauru či Tuvalu – jsou politické instituce a úřady obsazovány zástupci politických stran.

Na knize je třeba ocenit to, že autoři nepodávají probíranou látku samozřejmým, neproblematickým způsobem, ale nahlížíjí svá témata kritickým pohledem, který upozorňuje na momenty, ve kterých se odborníci daného oboru liší. Poukazují také na otázky, na které je třeba odpovědi teprve nalézt. Jako příklad lze uvést kapitolu Michala Kubáta, která se mimo jiné zabývá hledáním ideálního politického režimu.

Lze něco knize vytýkat? Jen velmi málo. Kniha nemá závažných slabin a prakticky lze poukázat jen na záležitosti sekundárního rázu. Editorovi a hlavnímu autorovi knihy se podařilo zkoordinovat úsilí dalších 14 autorů, kteří zpracovali v zásadě navzájem vyrovnané kvalitní učebnicové texty. Z knihy poněkud vyčnívá kapitola Jana Kysely a do určité míry i Martina Gregora, jejichž texty jsou oproti většině dalších textů abstraktnější a hloubavější a mohou být pro čtenáře začátečníky náročnější. Zvláště kapitola Jana Kysely, která má ve svém názvu „úvod do ústavního práva“, vlastně ani žádným úvodem není, což Jan Kysela připustil i při oficiální prezentaci knihy. Jeho text vyžaduje od čtenáře jisté předporozumění. Autor ve svém výkladu vychází z řady předpokladů, které nemusí být pro čtenáře samozřejmé.

V každé kapitole je uvedena osnova kapitoly, ale její rozsah je v jednotlivých kapitolách různý – od několika málo odrážek

až po zpracovanou osnovu na celou stranu. Každá kapitola odkazuje na další studium literatury a je doplněna o kontrolní otázky, které slouží k ověření pochopení představené problematiky. U kapitoly o politické psychologii však takové otázky chybí. Přesněji řečeno, autor této kapitoly namísto otázek a úkolů uvádí spíše osnovu kapitoly a hlavní témata.

Závěrem lze shrnout, že ambicí Miroslava Nováka bylo nabídnout čtenáři široký a mnohovrstevnatý pohled na fenomén politiky. Kniha nabízí nejen tradičně pojaté politologické kapitoly, ale čtenářům dále ukazuje, jak k pojmu politika mohou přistupovat i jiné vědní disciplíny. Kniha čtenáře seznamuje s tím, z jakých premis tyto hybridní disciplíny vycházejí a jak osvěžující může být pohled na fenomén politiky, opustíme-li na chvíli tradiční přístupy politologie. Lze konstatovat, že se M. Novákovi a jeho kolegům podařilo tuto ambici naplnit.

Použité zdroje:

- Adamová, Karolína a Křížkovský, Ladislav. 1992. *Základy politologie*. Praha: Svoboda.
- Adamová, Karolína a Křížkovský, Ladislav. 1997. *Politologie*. Praha: Codex Bohemia.
- Cabada, Ladislav a Kubát, Michal. 2004. *Úvod do studia politické vědy*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Dočekalová, Pavla et al. 2010. *Úvod do politologie*. Praha: Grada Publishing.
- Drulák, Petr et al. 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
- Heywood, Andrew. 2008. *Politologie*. Praha: Linde.
- Müller, Adolf. 1991. *Úvod do vědy o politice*. Praha: Lunaron.
- Lisa, Aleš a Prorok, Vladimír. 2009. *Politologie*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Řichová, Blanka. 2002. *Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů*. Praha: Portál.

Miloš Brunclík
Výsoká škola CEVRO Institut

Jan Wintr:

ČESKÁ PARLAMENTNÍ KULTURA

Praha: Auditorium, 2010. 432 stran.

DOI: 10.5817/PC2012-4-386

„Parlament je fascinující instituce (str. 5).“ Těmito slovy zahajuje svůj výzkum české parlamentní kultury teoretik práva Jan Wintr z pražské právnické fakulty. Hned na začátek nutno podotknout, že Jan Wintr pojednal o českém parlamentu a jeho politické kultuře fascinujícím způsobem či přinejmenším naprosto novátorskou metodou. Autor nás neotřelým způsobem provází světem parlamentních jednání, přičemž ve svém výkladu dokázal propojit ryze odborný styl s téměř „románovými“ vsuvkami v podobě autorem okomentovaných výňatků ze stenoprotokolů Poslanecké sněmovny a v menší míře Senátu. Jan Wintr v úvodu své práce implicitně zmiňuje obavu z toho, zda to snad s rozsahem oněch ukázek nepřehnal (str. 8). Myslím, že nikoli. Právě tyto ukázky, aniž bych chtěl jakkoli snižovat význam autorských pasáží knihy, činí práci nezanedbatelným způsobem poučnější a koneckonců také zábavnější.

Recenzovaná publikace je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. V první kapitole autor vymezuje a analyzuje samotný teoretický pojem parlamentní kultury. V kapitole druhé popisuje jednotlivá volební období Poslanecké sněmovny (do roku 2010), a to převážně s ohledem na politická specifika těchto období. Třetí kapitola je nejrozsáhlejší. Autor v ní zkoumá projevy parlamentní kultury v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Činí tak prostřednictvím analýz základních institutů a institucí parlamentního života: rozpravy (proslovy, faktické poznámky apod.), legislativního procesu (procedur nutných ke schvalování zákonů), organizačních procedur (pořad schůze, přestávky,